

Het Romeins verleden van Elewijt.

De meeste mensen die langs de Tervuursesteenweg Elewijt doorkruisen weten niet dat ze over historische bodem rijden. Meer bepaald het gedeelte omsloten door de Tervuursesteenweg, Waversebaan en Diependaalstraat werd reeds duizenden jaren geleden bewoond. Hier treft men een zandige bodem aan, een zuidelijke uitloper van de Kempen. Deze lichte verhevenheid bevindt zich tussen de 7.00m en de 10.00m boven zeeniveau. Ze grenst aan de Barebeek en de Zenne, welke tijdens de Duinkerke I transgressie rond 200 BC een moerassig gebied vormde tussen Weerde en Elewijt. De aanwezigheid van water, vis en wild maakte de aangrenzende droge gronden reeds tijdens de prehistorie aantrekkelijk voor bewoning. Er zijn dan ook reeds verschillende artefacten uit deze periode gevonden. Zelf heb ik een tiental vondsten uit het Neolithicum gedaan waaronder zeven bijltjes. Bij het archeologisch onderzoek voor de bouw van de Regenboogschool op het Molenveld werd een bijna volledige pot uit de Bronstijd aangetroffen. Op het Hofveld werd door een metaaldetectie amateur een Bronstijd dolk gevonden. In de nabijheid hiervan bevindt zich een grafcirkel. Deze is opgenomen in de Centrale Archeologische Inventaris. Ook gedurende de IJzertijd was er een aanzienlijke bewoning te Elewijt. Tijdens iedere archeologische opgraving worden er wel wat IJzertijd scherven gevonden. Dit was ook het geval bij de Regenboogschool waar er eveneens paalsporen van verschillende woningen en spiekers uit de late IJzertijd, van de Nerviërs dus, werden herkend. In 1870 werd door de heer Camille Van Dessel op de Heydendries een IJzertijd grafveld gelocaliseerd. Tevens trof de heer Van Doorslaer in 1964 nabij deze locatie een Gallo-Romeins grafveld aan. Vermoedelijk was

Neolitische bijlen

de bewoning toen verspreid over verschillende erven of gebouwgroepen langs de hoge oever van de Barebeek. Aan het einde van de IJzertijd, omstreeks 57 BC, werden de oorspronkelijke bewoners van wat nu ons land is geconfronteerd met de komst van de Romeinen. In Elewijt vestigden deze zich pas enkele decennia later. Eerst, gedurende de Augusteïsche periode, op de verhevenheid dicht tegen de Barebeek. Deze plaats is gekend onder het toponiem Stadsweyenberg. De Zenne bood langs de westzijde een natuurlijke bescherming aan de Romeinse vestiging en was bovendien bevaarbaar. Er was volgens de gevonden scherven reeds in de IJzertijd bewoning op deze locatie. Later breidde de vestiging zich uit, vooral naar het noorden en het oosten en vormde een vicus of baandorp. De locatie was immers een knooppunt van verschillende wegen waarvan enkele pre-Romeins. Deze werden door het Romeinse leger aangepast en verbeterd. De belangrijkste was Bavay-Keulen.

Via deze baan vonden bijvoorbeeld troepentransporten plaats voor de invasie van Britannia. In 200 BC was de Duinkerke I transgressie op zijn hoogtepunt. Bij de invallen van de Romeinen in 57 BC was er een regressieperiode, de waterstand van de rivieren was vrij laag en het land was droog. Begin en midden 2de eeuw, tijdens de bloeiperiode van de Elewijtse vicus, was de Duinkerke II transgressie op zijn hoogtepunt. Grote delen van wat nu West en Oost-Vlaanderen is en delen van Antwerpen stonden onder water. In Oudenburg dat toen aan zee grensde bouwden de Romeinen een versterking tegen invallen vanaf het water. Bij ons vormden de nog niet bedijkte Zenne en de Barebeek een 800 meter brede waterplas.

Het is niet juist om steeds de naam Romeinen te gebruiken daar het grootste deel bewoners van de vicus na verloop van tijd geromaniseerde Galliërs waren, dus Gallo-Romeinen. In de 19de en 20ste eeuw volgden verschillende archeologen de zaveluitbating op de Romeinse vicus en konden aldus talrijke mooie vondsten verzamelen. Het was hen toen vooral te doen om de voorwerpen en minder om de context van het geheel. Het eerste gedocumenteerde archeologisch onderzoek gebeurde door de heer Mertens in de jaren vijftig van vorige eeuw. Een groot gedeelte sporen van de vicus waren toen reeds verloren gegaan door de zavelwinning welke er gedurende vele jaren plaatsvond. Een deel van de bodem was eveneens omgewoeld door amateur archeologen die er ook actief waren. Tijdens de middeleeuwen werd ongeveer alle steen uit de vicus gesloopt en herbruikt als bouw materiaal. Mertens heeft tijdens zijn opgravingscampagne nog slechts de stenen muren van een kleine kelder en de uitbraaksporen van de funderingen van een groot stenen gebouw met hypocaust teruggevonden. Tevens trof hij een spitsgracht aan welke hij toeschreef aan een Romeins kamp. Er werden echter met uitzondering van schoeiselnageltjes weinig artefacten gevonden van militaire uitrusting. Tegenwoordig wordt binnen archeologische

Kruikamfoor 2de-3de eeuw AD

Kruikamfoortje 2de 3de eeuw AD

Urn 2de eeuw AD

kringen aangenomen dat zulke grachten ook van pre-Romeinse oorsprong kunnen zijn. IJzertijd rituele plaatsen werden soms ook

Paardentuig beslag

omgeven met een gracht. In ieder geval is ze slechts kort in gebruik geweest. De spitsgracht was het oudste spoor in zijn opgraving. Verder trof hij een chaos aan van afvalkuilen, sporen van houten constructies en brandlagen. Soms werden wel 4 tot 5 bewoningslagen boven mekaar onderscheiden. Binnen de periferie van de vicus werden ook een 20 tal waterputten en wegsporen gevonden. Als bijzondere vondsten kunnen een aantal paardenbeeldjes en een oogartsstempel vermeld worden. De paardenbeeldjes werden toegeschreven aan de vereringscultus van Epona, beschermster van ruiter en paard. Misschien was het grote stenen gebouw wel een tempel opgedragen aan Epona. Er werden eveneens grote hoeveelheden aardewerk gevonden van alle voorkomende types en productiecentra. Dit wijst op een intense handel met zelfs ver afgelegen gebieden. Verder trof men ook bronzen en ijzeren artefacten, munten en fibula aan. De vondsten van Mertens werden eerst in het Hof van Buysleden bewaard. Wat er nog van restte is nu te zien in de afdeling Romeins van heemkunde kring De Semse. Tal van voorwerpen waaronder prachtige sigillata zijn her en der verspreid in prive verzamelingen. Door zijn ligging aan een kruispunt van heirbanen groeide Elewijt zelf uit tot een handels en nijverheidscentrum van belang voor de ruime omgeving. De belangrijkste heirbanen waren Bavay-Asse-Elewijt-Tienen-Tongeren-Keulen en Mortsel-Kontich-Rumst-Elewijt-Baudecet-Namen. Verder waren er ook ondergeschikte wegen naar de Romeinse woonplaatsen in de buurt zoals Rijmenam, Muizen, Houtem, Kortenberg, Leest, Hombeek en

Fles 1ste eeuw AD

Romeinse weg in de vicus

Berg-Lelle. Gedurende zijn bestaan werd de vicus verschillende malen vernield. In 170-190 AD gebeurde dat door de Chauken. De genadeklap kwam echter rond 275 AD toen de vicus compleet vernield werd, in die mate dat er geen bewoning meer was. Er worden dan ook omzeggens geen vondsten gedaan uit de 4de eeuw. Het gebied van de vicus is heden ongeveer volledig bebouwd zodat verder onderzoek bijna onmogelijk is. Gelukkig verplicht de wetgeving nu, indien er een vermoeden van archeologisch belang is, bij grondwerken een archeologisch vooronderzoek. Deze regel geldt alleen voor openbare besturen, grote private werken en verkavelingen. De laatste opgravingen binnen de periferie van de vicus, de Hofstraat (2002) Broekstraat (2008) Tervuursesteenweg (2013) en Borgtstraat (2016) toonden aan dat de vicus nog uitgestrekter was dan voordien verondersteld. Een aantal vragen, onder andere waar bevinden zich de andere Romeinse begraafplaatsen en het exacte traject van de heirbanen zullen helaas waarschijnlijk nooit beantwoord kunnen worden.

Nota: De term “transgressie” wordt enkel gebruikt als tijdsaanduiding. Ik laat in het midden of het hoogteverschil tussen zee en land veroorzaakt werd door een stijging van de zeespiegel of door een daling van het land door droging en krimp van het onderliggende veen of door beide fenomenen.

Mei 2017

Etienne Vandepitte - lid werkgroep archeologie De Semse

De foto's zijn eigen vondsten